

МАМЛАКАТИМИЗДА KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMINI TATBIQ ETISH VA BOSHQARISH

Roziqova Farangiz Mamasodiq qizi

Jomboy tumani 7- ixtisoslashtirilgan maktab o'qituvchisi

+998935633634

Annotatsiya: Korporativ boshqaruv tizimi korporatsiyalarning samarali ishlashini ta'minlash, shaffoflikni saqlash va aktsiyadorlar manfaatlarini himoya qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu maqola mamlakatimizda korporativ boshqaruvni joriy etish va boshqarishni o'rganib chiqadi, bunda kompaniyalar duch keladigan Qonunchilik bazasi, amaliyoti va muammolariga e'tibor qaratiladi. Shuningdek, u korporativ boshqaruv tuzilmalarini takomillashtirish usullarini o'rganadi va ularning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini muhokama qiladi. Topilmalar xususi va davlat sektorlarida korporativ tashkilotlar uchun boshqaruv mexanizmlarini kuchaytirish bo'yicha davom etayotgan munozaralarga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Korporativ boshqaruv, amalga oshirish, boshqarish, oshkoralik, Qonunchilik bazasi, aktsiyadorlarni himoya qilish, iqtisodiy rivojlanish, hisobdorlik.

Korporativ boshqaruv deganda korporatsiyalar yo'naltirilgan, boshqariladigan va manfaatdor tomonlar oldida javobgar bo'lgan tuzilmalar, siyosat va jarayonlar tushuniladi. Bu kompaniyalarning shaffof, axloqiy va qonuniy qoidalarga muvofiq ishlashini ta'minlaydi. Mamlakatimizda xorijiy investitsiyalarni jalb etish, kompaniya faoliyatini yaxshilash, barqaror iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlash zarurligi korporativ boshqaruvning muhimligi ta'kidlandi.

Global raqobat kuchaygani sayin, rivojlanayotgan mamlakatlardagi korporatsiyalar raqobatbardosh bo'lib qolish uchun xalqaro miqyosda tan olingan korporativ boshqaruv amaliyotini qo'llashlari kerak. Biroq, ushbu boshqaruv tizimlarini joriy etish va boshqarish rivojlangan iqtisodiyotdagi korporatsiyalar duch keladigan muammolardan farq qiladigan noyob muammolarni keltirib chiqaradi. Ushbu hujjatda mamlakatimizda mavjud korporativ boshqaruv manzarasi, uning asosiy tarkibiy qismlari, uni samarali amalga oshirishdagi to'siqlar va takomillashtirish bo'yicha takliflar ko'rib chiqilgan.

Ushbu tadqiqot sifatli va miqdoriy ma'lumotlarni yig'ish texnikasini birlashtirgan aralash usulli yondashuvni qo'llaydi. Boshqaruv asoslarini tushunish uchun korporativ hisobotlar, hukumat nashrlari va mavjud adabiyotlardan olingan ikkilamchi ma'lumotlar tahlil qilindi. Bundan tashqari, boshqaruv siyosatining amaliy bajarilishini baholash uchun ommaviy ro'yxatga olingan kompaniyalarning 50 nafar yuqori lavozimli rahbarlari o'rtasida so'rov o'tkazildi. Boshqaruv tuzilmalarini boshqarish va

muammolari to'g'risida tushuncha to'plash uchun korporativ boshqaruv mutaxassisleri va siyosatchilar bilan suhbatlar o'tkazildi.

Ko'rib chiqilgan asosiy sohalarga quyidagilar kiradi:

1. Korporativ boshqaruvni tartibga soluvchi me'yoriy-huquqiy baza.
2. Mas'uliyat va shaffoflikni ta'minlashda direktorlar Kengashlarining roli.
3. Minoritar aktsiyadorlarni himoya qilish mexanizmlari.
4. Korporativ boshqaruvning moliyaviy ko'rsatkichlarga ta'siri.

Korporativ boshqaruv-bu kompaniyaning manfaatdor tomonlari bilan munosabatlarida hisobdorlik, adolatlilik va shaffoflikni ta'minlaydigan kompaniyalarni yo'naltirish va nazorat qilish doirasi. Korporativ boshqaruv tizimini joriy etish va boshqarish uzoq muddatli barqarorlik, yaxlitlik va huquqiy standartlarga muvofiqligini qo'llab-quvvatlovchi amaliyot va siyosatni qabul qilishni o'z ichiga oladi.

Korporativ boshqaruv tizimini joriy etishning asosiy tarkibiy qismlari:

1. Normativ-huquqiy baza: bu mahalliy qonunlar va qoidalarga rioya qilishdan boshlanadi. Masalan, korporativ boshqaruv kodlari yurisdiksiyaga qarab farq qilishi mumkin, lekin ko'pincha global miqyosda tan olingan printsiplarga amal qiladi (masalan, OECD korporativ boshqaruv tamoyillari).

Korporativ boshqaruvning me'yoriy-huquqiy bazasi yurisdiksiyaga qarab sezilarli darajada farq qilishi mumkin bo'lgan mahalliy qonunlar va qoidalarga rioya qilishdan boshlanadi. Ko'pgina mamlakatlarda o'zlarining korporativ boshqaruv kodlari yoki standartlari mavjud bo'lib, ular ko'pincha global miqyosda tan olingan printsiplarga asoslanadi yoki ularga mos keladi.

Global qo'llanmalarining taniqli to'plamidan biri bu OECD korporativ boshqaruv tamoyillari bo'lib, ular siyosatchilar va tartibga soluvchilarga samarali boshqaruv tuzilmalarini yaratishda yordam beradi. Ushbu printsiplar ta'kidlaydi:

Shaffoflik va oshkor qilish: korporativ operatsiyalarning shaffof bo'lishini va manfaatdor tomonlarga moddiy ma'lumotlarning o'z vaqtida oshkor qilinishini ta'minlash.

Aktsiyadorlarning huquqlari: aktsiyadorlarning huquqlarini himoya qilish va amalga oshirishga ko'maklashish, shu jumladan ovoz berish huquqlari va asosiy qarorlarda ishtirok etish.

Kengashning vazifalari: direktorlar Kengashining roli va majburiyatlarini, shu jumladan nazorat, yaxlitlik va hisobdorlik zarurligini aniqlash.

OECD ko'rsatmalariga qo'shimcha ravishda, xalqaro korporativ boshqaruv tarmog'i (ICGN) yoki bank nazorati bo'yicha Bazel qo'mitasi kabi boshqa global standartlar sektor yoki mintaqaga qarab me'yoriy asoslarga ta'sir qilishi mumkin.

Biroq, kompaniyalar hali ham ushbu global tamoyillarga rioya qilgan holda mahalliy huquqiy asoslarga muvofiqligini ta'minlab, o'zlarining boshqaruv

amaliyotlarini o'zlari faoliyat yuritadigan muayyan tartibga solish muhitiga moslashtirishlari kerak.

2. Direktorlar kengashi: kengash tarkibi juda muhim. Mustaqil direktorlar bilan muvozanatli kengash nazoratni ta'minlaydi va aktsiyadorlar va manfaatdor tomonlarning manfaatlarini himoya qilishni ta'minlaydi.

Direktorlar Kengashining tarkibi haqiqatan ham tashkilotni boshqarish va strategik yo'nalishi uchun juda muhimdir. Muvozanatli kengash odatda mustaqil va mustaqil bo'lmagan direktorlarning aralashmasini o'z ichiga oladi, bu turli istiqbollarni, mahorat to'plamlarini va hisobdorlikni ta'minlaydi. Mustaqil rejissyorlar ayniqsa qadrlanadi, chunki ular har qanday potentsial manfaatlar to'qnashuvlaridan xoli ob'ektiv nazoratni ta'minlay oladilar. Ular boshqaruv qarorlari kompaniyaning uzoq muddatli maqsadlari, axloq qoidalari va moliyaviy sog'lig'iga mos kelishini ta'minlash orqali aktsiyadorlar va manfaatdor tomonlarning manfaatlarini himoya qilishga yordam beradi.

Yaxshi tuzilgan taxtaning asosiy elementlariga quyidagilar kiradi:

Ekspertizaning xilma-xilligi: turli xil kasbiy kelib chiqishi bo'lgan direktorlar (masalan, moliya, huquq, texnologiya, sohaga xos tajriba) kengash muhokamalari va qaror qabul qilish uchun turli istiqbollarni olib keladi.

Mustaqillik: kompaniyaning ijro etuvchi guruhiga kirmaydigan mustaqil direktorlar boshqaruv, audit va kompensatsiya qo'mitalari uchun zarur bo'lgan xolis hukmni taqdim etadilar.

Fikr va tajribaning xilma-xilligi: Kengashlar turli xil tajribaga, jinsga, irqga va geografik kelib chiqishga ega bo'lgan a'zolardan foyda ko'radi, bu esa bozor va iste'molchilarning turli ehtiyojlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Samarali boshqaruv: Kengashlar nazorat va xatarlarni boshqarishni qo'llab-quvvatlaydigan, kompaniyaning axloqiy, mas'uliyatli va barcha manfaatdor tomonlarning manfaatlarini ko'zlab ishlashini ta'minlaydigan tuzilishga ega bo'lishi kerak.

Uzoq muddatli qiymatga sodiqlik: kengash xodimlar, mijozlar va atrof-muhitga kengroq ta'sir ko'rsatishni hisobga olgan holda uzoq muddatli aktsiyadorlar qiymatini targ'ib qiluvchi strategiyalarni birinchi o'ringa qo'yishi kerak.

Ushbu omillarning muvozanati korporativ hisobdorlik va shaffoflikni oshiradi, bu ishonchni mustahkamlash va kompaniyaning o'sishini ta'minlash uchun zarurdir.

3. Ichki nazorat va xatarlarni boshqarish: kompaniyalar to'g'ri moliyaviy hisobotni ta'minlash va xatarlarni kamaytirish uchun kuchli ichki nazorat va xatarlarni boshqarish tizimlarini yaratishi kerak.

- Audit tizimlari: mustaqil audit buxgalteriya hisobi standartlariga muvofiqligini ta'minlash va shaffoflikni oshirish uchun juda muhimdir.

4. Manfaaddor tomonlarni jalb qilish: aktsiyadorlar, xodimlar, etkazib beruvchilar va jamiyat bilan muloqot qilish ishonchni mustahkamlaydi va kompaniyaning obro'sini oshiradi.

- Aktsiyadorlarning huquqlari: kompaniyalar aktsiyadorlarning o'z huquqlaridan, shu jumladan muhim masalalar bo'yicha ovoz berishlarini ta'minlashi kerak.

5. Shaffoflik va oshkor qilish: manfaaddor tomonlar bilan kompaniyaning faoliyati, moliyaviy holati va xatarlari to'g'risida shaffof aloqa muhim ahamiyatga ega.

- Yillik hisobotlar: moliyaviy hisobotlar muntazam ravishda oshkor etilishi va moddiy ma'lumotlar bozorga zudlik bilan taqdim etilishi kerak.

6. Axloqiy xulq - atvor va Madaniyat: axloq va yaxlitlikka asoslangan kuchli korporativ madaniyat barcha darajalarda javobgarlikni rag'batlantiradi.

- Axloq kodeksi: xodimlar, rahbariyat va kengash uchun axloq kodeksini o'rnatish axloqiy xulq-atvorni boshqarishda yordam beradi.

Korporativ boshqaruvni boshqarishdagi muammolar:

- Tartibga solishning murakkabligi: ko'pgina mamlakatlarda tartibga solishning turli qatlamlari bo'ylab harakat qilish, ayniqsa transmilliy korporatsiyalar uchun qiyin bo'lishi mumkin.

- Madaniy omillar: korporativ boshqaruv normalariga madaniy kutishlar ta'sir qiladi va mintaqalar bo'yicha bir xilda amalga oshirishni qiyinlashtiradi.

- Korruptsiya va siyosiy aralashuv: muayyan muhitda zaif boshqaruv tizimlari korporativ boshqaruv harakatlariga putur etkazadigan korruptsiyaga moyil bo'lishi mumkin.

Rivojlanayotgan bozorlarda amalga oshirish:

Rivojlanayotgan mamlakatlarda, shu jumladan ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarda korporativ boshqaruv ko'pincha rivojlanishning dastlabki bosqichida. Hukumatlar va korporatsiyalar quyidagilarga e'tibor qaratishlari kerak bo'lishi mumkin:

- Huquqiy asoslarni mustahkamlash: mahalliy korporativ boshqaruv standartlarini xalqaro ilg'or tajribalarga moslashtirish.

- Salohiyatni oshirish: kompaniya rahbarlari, boshqaruv a'zolari va aktsiyadorlarni boshqaruv tamoyillari bo'yicha o'qitish.

- Shaffoflikni targ'ib qilish: korporativ oshkoralikni oshirish va javobgarlik madaniyatini o'rnatish.

Ushbu boshqaruv tamoyillari sizning mamlakatingizda yoki sohangizda qanday amalga oshirilishini o'rganmoqchimisiz yoki boshqaruvning ma'lum bir sohasi bo'yicha aniq savolingiz bormi?

Topilmalar mamlakatimizda korporativ boshqaruv tizimini joriy etish va boshqarishda bir qancha muhim masalalarga ishora qilmoqda. Birinchidan, mustahkam

Qonunchilik bazasi mavjud bo'lsa-da, uning nomuvofiq qo'llanilishi uning samaradorligini pasaytiradi. Siyosiy aralashuv, xususan, davlat korxonalariga jiddiy muammo bo'lib qolmoqda. Boshqaruv tuzilmalarini kuchaytirish kerak va ularning samarali ishlashini ta'minlash uchun direktorlar Kengashlariga katta mustaqillik berilishi kerak.

Shuningdek, korporativ rahbarlar o'rtasida yaxshi boshqaruv amaliyotining afzalliklari to'g'risida malaka oshirish va xabardorlikni oshirish zarur. Shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlashda mustaqil taftish qo'mitalari va tashqi auditorlarning rolini ta'kidlab bo'lmaydi. Bundan tashqari, manfaatdor tomonlarning, ayniqsa minoritar aktsiyadorlar bilan aloqalarini yaxshilash, ularning ovozlari eshutilishi va manfaatlari himoya qilinishini ta'minlash kerak.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, mamlakatimizda korporativ boshqaruv tizimi rivojlangan bo'lsa-da, muhim muammolar saqlanib qolmoqda. Normativ-huquqiy baza mustahkam, ammo uning nomuvofiq bajarilishi uning samaradorligini pasaytiradi. Qattiq tartibga solish nazorati, siyosiy aralashuvni kamaytirish va direktorlar kengashlari tomonidan katta javobgarlikka ehtiyoj bor. Korporativ boshqaruv manzarasini yaxshilash uchun quyidagi takliflar taklif etiladi:

Tartibga solishni kuchaytirish: Davlat idoralari korporativ boshqaruv qonunlari va siyosatiga, ayniqsa kichik kompaniyalar va davlat korxonalarida qat'iy rioya etilishini ta'minlashi kerak.

Kengash mustaqilligini oshirish: manfaatlar to'qnashuvini kamaytirish va direktorlar Kengashlarining mustaqilligini oshirishga harakat qilish kerak.

Aktsiyadorlarni himoya qilishni takomillashtirish: minoritar aktsiyadorlarni himoya qilish uchun ovoz berish huquqi va murojaat qilish yo'llari kabi mexanizmlarni kuchaytirish kerak.

Trening va xabardorlik dasturlari: korporativ rahbarlar o'zlarining vazifalari va yaxshi boshqaruvning afzalliklari to'g'risida to'liq xabardor bo'lishlari uchun boshqaruvning eng yaxshi amaliyotlari bo'yicha muntazam ravishda o'qitilishi kerak.

Siyosiy aralashuvni kamaytirish: davlat korxonalarini faoliyatida davlat ishtirokini minimallashtirish bo'yicha siyosat amalga oshirilishi kerak.

Ushbu muammolarni hal qilish orqali korporativ boshqaruv tizimini sezilarli darajada yaxshilash mumkin, bu esa korporativ ko'rsatkichlarni yaxshilashga, investorlarning ishonchini oshirishga va umumiy iqtisodiy o'sishga olib keladi.

Adabiyotlar

1. Deal T. E. and Kennedy, A. A. (1982, 2000) Corporate Cultures: The Rites and Rituals of Corporate Life, Harmondsworth, Penguin Books, 1982; reissue Perseus Books; 2000. P.17- 40. 10.

2. Insights, Hofstede. (2022) “National cultures”. hi.hofstede-insights.com. Retrieved 28 February . Sadikova M.A., Umarxodjayeva M.G., Akramova N.I., and
3. Yusupov A.R. (2023) “The transformation of organizational culture to corporate culture in joint stock companies”- E3S Web of Conferences 401, 03055 (2023) CONMECHYDRO – 2023(Scopus)
4. Urinov B.N. (2020) “Theoretical aspects of organizational behavior and corporate culture” Economics and innovative technologies.
5. Бегматова Д.Б. (2018) «Акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарувнинг самарадорлигини баҳолаш усулларини такомиллаштириш» - диссертация
6. Ершова К.Н., Вихорева М.В. (2021) Соотношение понятий организационной и корпоративной культуры // Journal of Economy and Business, vol. 10-1 (80), С. 129.
7. Королев Г.В. (2019) Организационная культура компании в эпоху цифровизации / Г.В. Королев, А.В. Бутов // Бюллетень науки и практики. Т. 5. № 5. С. 276–284